

Fotoğraf: Ara Güler

Zaven Biberyan
(1921 - 1984)

Zaven Biberyan

1921'de İstanbul Kadıköy'de doğdu. Kadıköy Aramyan-Uncuyan ve Dibar Gırtaran (Sultanyan) Ermeni ilkokulları, Saint Joseph Lisesi ve İstanbul Ticari İlimler Akademisi'nde öğrenim gördü.

1941'de Yirmi Sınıf (Kura) asker toplanırken, o da askere alındı ve Nafia hizmetine verildi. Akhisar'da kendisi gibi Nafia askeri olan *Jamanak* [Zaman] gazetesi yöneticilerinden Ara Koçunyan'la tanıştı. Üç buçuk yıl süren askerlik dönüşü *Jamanak* gazetesinde yayımlanan "Krisdoneutyan Vağhcanı" [Hıristiyanlığın Sonu] adlı yazı dizisi büyük gürültü kopardı, dizinin yayını durduruldu. *Nor Lur* [Yeni Haber] ve *Nor Or* [Yeni Gün] gazetelerinde, daha sonra da *Jamanak* gazetesi yayın kurulunda görev aldı. Sosyalist düşüncelerinden dolayı gelen baskılar sonucu gazeteden ayrılmak zorunda kaldı. 1946'da Ermeni aleyhtarı bazı tutum ve yayınlara karşı *Nor Lur* gazetesindeki "Al Gı Pave..." [Artık Yeter] başlıklı yazısından dolayı kovuşturmayla uğrayıp hapis yatan, daha sonra bulunduğu işlerden de baskılar sonucu ayrılmak zorunda kalan Biberyan, sonunda ülkeyi terk etmeye karar verip 1949'da Beyrut'a gitti. Orada gazetecilik mesleğini, Ermenice yayınlanan *Zartonk* [Uyanış] ve *Ararat*'ın yazı işlerinde görev alarak sürdürdü; Halep ve Paris'teki bazı dergi ve gazetelerde de makaleleri yayınlandı. Siyasi durumun iyileştiğini düşünerek, yaşamını güç koşullarda sürdürdüğü Beyrut'tan ayrılıp 1953'te

İstanbul'a döndü. Seta Hıdıryan ile evlendi, bir kız çocukları oldu. Bir süre Osmanlı Bankası'nda çalıştı. 27 Mayıs 1960 darbesini izleyen günlerde *Marmara* gazetesinde politika yazarı olarak görev yaptı. 1964'te yayınlamaya başladığı *Nor Tar* [Yeni Yüzyıl] adlı siyasi ve edebi dergi maddi sıkıntılar nedeniyle kapandı. 1960'lı yılların sonunda *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*'nin redaksiyon kurulunda yer aldı.

Türkiye İşçi Partisi'nden 1965 genel seçimlerinde İstanbul milletvekili adayı oldu; ancak milletvekili seçilemedi. 1968 yerel seçimlerinde ise aynı partiden İstanbul Belediye Meclisi üyeliğine seçildi ve başkan yardımcılığı yaptı.

Biberyan yazarlık yaşamına Ermenice yazdığı öykülerle başladı. İlk öyküsü 1945'te İstanbul'da "Yerek Inger Eink" [Üç Arkadaştık] adıyla *Jamanak* gazetesinde yayınlandı. Daha sonra çeşitli gazete ve dergilerde öyküleri, makaleleri yer aldı. Öyküleri yalın dili ve gerçekçi temalarıyla ilgi çekti. İstanbul Ermeni edebiyatının önde gelen realist yazarlarından olan Biberyan, çevresindeki olaylara bir aydın duyarlılığıyla yaklaşır, dile getirilemeyen gerçekleri cesur ve kuvvetli kalemle gözler önüne serdi. Hatta dünya görüşleri farklı olsa da, haksızlığa uğradığına inandığı bir rahibin yanında tutum alarak, bir insan hakları savunuculuğu örneği sergiledi.

Romanlarında, öykülerinde ve gazete makalelerinde her kesimden insanı rahatça yansıtmayı başardı. Fabrika işçileri, dar gelirli memurlar, küçük dükkân sahipleri onun öykü ve romanlarının başlıca kahramanı oldular. Yapıtlarında birey-toplum çatışmasını işleyen Biberyan, öykülerinde de hep toplumsal sorunlarla boğuşan insanları anlattı.

1970'te *Jamanak* gazetesinde 294 gün tefrika halinde, ölümünden birkaç hafta önce ise kitap olarak yayınlanan ve onun başyapıtı sayılan *Mırçünneru Verçalusy* [Karıncaların Günbatımı] adlı romanı, bir ailenin adım adım yok oluşu paralelinde, yakın geçmişe ayna tutan dramatik bir kronoloji gibidir. Bu yapıtına, yazarın ölümünden sonra Eliz Kavukçuyan Ödülü (Paris) verildi. Eser Türkçeye 1998'de *Babam Aşkale'ya Gitmedi* adıyla çevrildi.

Kolay iletişim kurulamayan, zor bir insan olduğu söylenen Zaven Biberyan'ın, yazarlığının yanı sıra, amatör olarak yaptığı resim ve heykelticiler, Büyükada tutkunluğu, hatta –geçim amacıyla da olsa– bir ara eşiyile birlikte oynayacak yapımcılığına soyunması, onun ince sanatçı ruhunun fazlaca bilinmeyen yansımaları olsa gerektir.

Ülser hastalığına yakalanan Zaven Biberyan uzun süren, sıkıntılı bir hastalık döneminden sonra 4 Ekim 1984'te yaşama veda etti ve Şişli Ermeni Mezarlığı aydınlık bölümüne gömüldü.

Hilda “Her gün bunu mu kor?” diye sordu.

Yeranik dinledi. “Hayır,” dedi, “Bu başka. Öbürü, yedincinin üçüncü muvmanı.”

“Yedincinin üçüncü muvmanı da ne?”

“Ne bileyim ben ayol? Öyle der Madam Verjin. Cenaze marşına benzer.”

Kâzım Bey yarım saat önce dönmüş, bahçede uyuklayanları görünce utangaç bir gülümsemeyle selamlayıp doğru odasına çıkmıştı. Bununla birlikte, onun dönüşü ve karşılıklı iki çift söz, bahçedekilerin rehabetini gidermişti. Madam Verjin akşam yemeğini hazırlamak için mutfağa girmişti bile. Kadıköy’e sinemaya gidecekti suareye.

“Aptal karı,” diye mırıldandı Hilda. “Senin Madam Verjin, buradaki güzelim filmi bırakmış...”

Ana kız hariç herkesin bu uzun bekleyiştten canı sıkılmıştı. Hilda saatlerdir bütün tanıdık kadınların en son tuvaletlerini ayrıntılarıyla anasına anlatıyor, Yeranik’s e bir yandan kızının anlattıklarını ileride sakın kafayla düşünmek için zihninin bir köşesine kaydederken, diğer yandan geçmesi beklenen kız hakkında derin derin düşünüyordu.

Cina uyanmış, asık suratla “gidelim artık”ı tutturmuştu. Koko daydaya gelin olacak kız da geçmedikten sonra, artık hiçbir şey ilgilendirmezdi onu.

Pupul sokaktan gelip geçenlerin hesabını tutmaya başlamıştı. Ali’nin geçtiğini görünce Sürtüğün evde yalnız olması gerektiğini düşündü. Fakat merakı uzun sürmedi, Gülgün’ün Ali’ye yüz vermediğini bilirdi.

Garo bahçeyi adım adım arşınlamış, arka tarafı, ön tarafı, duvarları, yerdeki otları, solucanları, Pupul’un

kedilerini gözden geçirmiş, sonunda geri dönüp karısının dedikodusunu dinlemeye katlanmıştı.

“Nah! İşte budur!” diye haykırdı Yeranik.

Hilda bir süre yukarıya baktı.

“Sahiden de cenaze marşına benziyor,” dedi. “Bunun için miymiş, dünyada bundan daha güzel şey yok deyip durduğu?”

Güldü.

“Şimdi ağlıyor mu bu yukarıda?”

Cina da kafasını kaldırdı. Müzikle ağlayan deli adamı merak ediyordu. Oysa onun bildiğine göre müzikle gülünür veya dans edilirdi.

“Krikor burası tımarhane der ya, hakkı var doğrusu.”

Esneye esneye bahçeye çıkmakta olan Krikor sordu.

“Ne olmuş?”

Yeranik gülümsedi, göz kaş işaretiyle kuş yuvasını gösterdi. Krikor:

“Ha! Gördünüz ya!” dedi.

Yeranik memnun, evlatlarını süzdü. Onlar başkalarını yerip alaya aldılar mı mutluluk duyardı.

“Uyuyakalmışım...”

Garo yutmadı ve yutmadığını belli etmek için de manalı bir tavırla Krikor’un sözünü kesti.

“Gene süpürüyor sokağı, kaçınıcı bu?”

Yeranik karşılık verdi.

“Bizim sokak ekâbir sokağı. Bir çöp bile bırakmazlar. Gecelere kadar süpürürler.”

“Senin için süpürüyorlar, telaş etme. Mısta Beygiller için o.”

“Mısta Beygiller de kim, teyze?”

“Hıh! Kayserili bir tüccar. Bizden yukarı, karşiki sırada, büyük bahçenin içindeki pembe villa yok mu? Daha katlar çıkmadan sokağın asfaltı dökülmüş.”

Yeranik kız kardeşinin sözünü kesti.

“Mista Bey için değil o. Damadı var ya... Yüksek mevki sahibiymiş Ankara’da. Eskiden bu sokakta parke bile yokmuş.”

“Yapacak tabii. Herkesin günü var.”

Yeranik, Krikor’un yüzüne bakmadan:

“Şimdi vurgun devri. Âlem avuçla para kazanıyor.”

“Kâzım Bey bunun sonu iyi değil diyormuş.”

Hilda suratını ekşitti.

“O herif de her şeye akıl mı erdirir?”

“Madam Verjin söyledi.”

Yeranik başını salladı.

“Ne isterlerse yapsınlar. Bizi rahat bırakıyorlar ya. Bize dokunan yok. Yooo, doğrusu, bu Demokratlar geldikten beri...”

“Bunların geçeceği falan yok, kızım,” dedi Garo. “Govlianos’un karısı aldatmış seni.”

“Sabırsız olduğunu söylememiştim kendisine!”

Garo kaşlarını kaldırdı, ağır ağır bahçe kapısına yaklaşan üç kişilik bir grubu seyretti.

“Misafir geliyor.”

İki oğlan, bir kızdı. Kapının önünde durup, bahçedeki konuşmalara kulak kabarttılar. Yeranik’e baktılar.

“Herhalde adres arıyorlar,” dedi Pupul.

Yabancıların dudakları kıpırdıyordu, fakat o kadar alçak sesle konuşuyorlardı ki bir şey duyulmuyordu. Garo seslendi.

“Kimi arıyorsunuz?”

Kız ağır demir kapıyı itti, öksürdü, hatip edasıyla söze başladı.

“Bir dakika rahatsız edeceğiz. Biz, bu mukaddes vatanın nurlu geleceğini temsil eden Türk gençliğinin kaderin sillesini yemiş zümresini teşkil eden fakir öğrencilere yardım için bize kutsal bir vazife tevdi edilip yardıma muhtaç gençliğimizin tahsilini ve sıhhatini sağlamak üzere vatandaşlarımızın vazife ve yurtseverlik hislerine hitap etmek...”

Nutuktan kimse bir şey anlamamıştı.

Garo, Ermenice:

“Kulak asma, sav!” dedi yüksek sesle.

Krikor kıpkırmızı kesildi. “Ermenice konuşma!” diye azarlayacaktı, cesaret edemedi. Alelacele ayağa kalktı, kapıya doğru gitti ki Garo tekrar Ermenice konuşmasın.

Kız nutkuna devam ediyordu. Arkadaşlarının saygılı bir hali vardı, fakat Krikor’un telaşlı çehresine diktikleri bakışlarında buyurgan bir eda da okunuyordu. Kıza bir sürü makbuz uzattılar. Kız sordu:

“Kaçlık istersiniz efendim?”

“Bil... bilmem... Kaçlık?...”

“Beşlik, onluk...”

“Sav ulan, alma sakın!” diye seslendi Garo.

Krikor tekrar kızardı. Onaylar bir gülümsemeyle başını Garo’ya çevirdi, sanki Garo önermiş gibi mırıldandı:

“Bir beşlik...”

Teşekkür edip ayrıldılar.

Garo, Krikor’a uzun uzun baktı.

“Niye verdin ulan? Bunlar kapkaç insanlar. Uydurma dernekler...”

Krikor’un suratı asılmıştı.

“Resmi makbuz, mühürlü, imzalı.”

“Bunlar bize de gelirlerdi, kovdum. Türklere gitmezler, yalnız bize gelirler. Türkler bu gibi dilencilere metelik vermezler!”

Krikor canı sıkın bir tavırla başını salladı.

“Türkler vermezler. Biz vermedik mi, bizi mimlerler.”

“Kim mimleyecek ulan!”

Yeranik lafa karıştı.

“Ne olacak canım, beş lira için! Vermesen gâvurlar vermiyor derler, neme lazım.”

Krikor makbuzu anasına uzattı.

“Sakla bunu, bunlar veya başkaları bir daha gelirse, biz verdik der, kâğıdı gösterirsin.”

Garo gözlerini Krikor’a dikip uzun uzun süzdü. Bu o kadar uzun sürdü ki Krikor onunla göz göze gelmek zorunda kaldı ve bir tikslenme ifadesi gördü. Garo mırıldandı.

“Demek sen bu gibi şeylere para verirmişsin.”

Krikor derhal anlayıp kızardı. Garo, bir seferinde, semtlerindeki Ermeni okulu yararına çay bileti teklif etmiş, reddedilmişti. Aralarındaki en büyük soğukluk o gün başlamıştı. Krikor yıllardan beri on lira yüzünden Garo’nun düşmanlığını, hiç değilse nefretini kazandığını biliyordu.

Ağır bir sessizlik çöktü. Pupil boynunu uzattı.

“Govlianos’un karısı değil mi şu?”

Bir hareketlenme oldu.

Hilda derhal kontrolü eline aldı. Sert bir sesle emretti:

“Yerlerinizden kıpırdamayın! Evet, odur. Geliyorlar. Belli etmeyin!”

Bir anda vücudu ve yüzü heykelleşmişti. Merak ve heyecanın zirvesinde, karısının yüzünün böyle sert ve aksi bir ifadeye büründüğünü, sanki müthiş kızgınmış gibi

ağzının büzüldüğünü, kaşlarının çatıldığını ve gözlerinin alabildiğine kısıldığında bilirdi Garo. Bu yarı kapalı gözkapaklarının arasından başkasının dürbünle göremediklerini gördüğünü de bilirdi.

Yeranik fısıldadı.

“Kim var yanında?”

Yeranik talihsizdi. Sırtı gelenlere dönüktü ve belli etmeden bakamazdı.

“Beş kişiler.”

“Görüyor musun?”

“Şu uzun boylu, sarı kız olacak. Başka kimseyi görmüyorum. İvrir zıvrır şeyler diğerleri. Bir vistra giymiş... bir kadın... önemli biri değil, siyah bir fistan giymiş, tapon bir şey... Aman yarabbim, ne gustosuz eteklik o, deli olacağım...”

Hilda'nın dudaklarının kıpırdadığı zar zor seçilebiliyordu. Yeranik dinlemedi artık. O da görmeye başlamıştı. Fakat sadece güneşin altında parlayan, sarışın dalgalı saçlı bir baş görebiliyordu. Yandaki kadın, kızın yüzünün dörtte üçünü örtüyordu.

“Yüzünü göremedim.”

Karşı tarafta oturduğundan geçenleri başından beri serbestçe seyredabilen Pupul:

“Ben gördüm,” dedi.

“Fazla bakmasaydın ayol!”

Pupul yargısını bildirdi.

“Güzel kız.”

Yeranik, grup dalların ardında kayboluncaya kadar gözleriyle takip etti. Pupul ayağa kalktı.

“Otur, görürlerse ayıp olur.”

“Görmezler.”

Duvara yaklaştı, demir parmaklıklardan dışarıyı seyretti.

“Güzel kız.”

Sonra imalı bir tavırla:

“Ama küçük bu kız.”

“Yirmi beşlik varmış, öyle dedi Govlianos’un karısı.”

“Eh yirmi beş ufak mı?” dedi Garo.

Yeranik ciddiye aldı.

“Hayır, ondan ufağı zaten bize yaramaz.”

Pupul anlamıştı. Gülüşünü bastıran Garo’ya, sonra da asık suratlı ve ilgisiz görünüşüyle sokağa bakan Krikor’a kaçamak bir göz attı. Geçenlerin kendi tuvaletini görmelerine canı sıkılan Cina kaynamaya başladı.

“Zenginmişler, granmama.”

Hilda onayladı.

“Evet, babası tüccarmış. Fakat eski tüccarlardan. İş, binalar, para, hep babasından kalmaymış.”

Yeranik’in huzursuz hali iyiden iyiye belli oluyordu. Bir bacağı öbür bacağının üzerinden indirdi. Bir geline karşı mağrur tavrını ilk defa bırakıyordu. Ağzı yuvarlaklaştı, sesi fısıltıyı andırdı.

“Haaa, babadan zengin! Asilzade insanlarmış demek.”

Bunun üzerinde durmaktan özel bir zevk duydu. Garo’nun böbürlenmelerine cevap verme fırsatını şimdi buluyordu, Madam Verjin orada değildi.

“Üzerinden belliydi zaten öyle alın teriyle para kazanan cinsten insanlar olmadıkları. Harika bir kumaştı giydiği.”

“Ya ayakkabıları! Ayakkabılarını gördün mü?”

“Hayır, ayaklarını görmedim, yazık.”

“Ben gördüm,” dedi Pupul. “Bambaşka bir şeydi. Bura malı olmasa gerek.”

“Hayır! Onlar hep Beyrut’tan, Paris’ten, Amerika’dan giyinirlermiş. Govlianos’un karısı anlattı da...”

Krikor’un suratı gittikçe asılıyordu.

“Beraberindekiler ahım şahım şeyler değildi. O yaşlı kadın tapon bir fistan giymişti...”

“Onlar ana tarafından akraba olmalılar. Ben bu gece öğrenirim Govlianos’un karısından. Ana tarafından kitipiyos aileymişler zannedersem. Zenginlik baba tarafından.”

“Ya? Ana tarafı kimlermiş acaba?”

“Ben ayrıntısıyla öğrenirim. Bir kere biz karar verelim hele.”

Yeranik sonunda Krikor’a döndü.

“Sen iyice baktın mı.”

“Gördük işte.”

“Beğendin mi?”

Omuzlarını silkti, cevap vermedi.

Yeranik’in birden durgunlaştığını fark eden Garo sordu.

“Sen gelinini beğendin mi?”

“Yüzünü görmedim ki. Arkadan iyiydi. Madem ki ailesi iyi, zenginler, yaşı münasip...”

“Münasip!” diye tekrarladı Garo.

“Ailesi münasip...”

“Münasip!” diye tekrarladı Garo.

“Mazbut kız...”

“Mazbutmuş. Govlianos’un karısı...”

Garo geniş bir tebessümle Pupul’a göz kırptı.

“Eh öyleyse bu akşam söyleyeyim Govlianos’un karısına.”

“Ne dersin Krikor?”

“Ne var?”

“Kolları sıvayalım mı?”

“Bana ne söylüyorsunuz? Ben mi gidip isteyeceğim?”

Yeranik’in rengi hafiften attı. Krikor, birisi hakkında ilk kez tartışmadan, mırın kırın etmeden, sorgusuz sualsiz, kabul anlamına gelen bir söz söylüyordu.

Kısa bir sessizlik oldu. Cina sordu:

“Hiç görmemiş miydiniz bu kızı, granmama?”

“Nereden görsünler, kızım? Onlar Suadiye’den ötedeymişler, İçerenköy yolu üzerinde.”

Yeranik giderek düşüncelere gömülüyordu.

“Dışarı çıkıp bir yere gittiğimiz var mı ki? Yazın yarısı geçti, topu topu iki defa sinemaya gittik. Şu sokaktan geçenleri biliriz yalnız. Guguk gibi oturuyoruz bu bahçede. Sözde köye gelmişiz!”

Krikor’un çok sinirlendiği her halinden belliydi, fakat anasının yüzünü görünce derhal sakinleşti. Yeranik’in alışılmadık bir hali vardı, çökmüş gibi.

“Haftanın altı günü iş, iş, iş! Pazar günü de bu çıkmaz dışarı, pijamasını çıkarmaz. Benim köye gelmem zevk değil, işkence. Ama ne yapacaksın işte, evlat hatırı için...”

Pupul hayretle ablasına bakıyordu. Krikor bir gece evvelki ıstırabını yeniden duydu.

“Şu oğlanı bir eversem ölmeden! Ben de azıcık rahat ederdim. Bak Verjin’e, bir kuru baş, istediğini yapar, istemediğini yapmaz, ister pişirir, ister peynir ekmek yer, karışanı yok...”

Hilda sert bir biçimde anasının sözünü kesti.

“Siz gelin alacaksınız. Ben Govlianos’un karısına söyledim.”

“Ooo! Gelin almak! Belli olmaz ki...”

“Ben gelinin eteğini tutacağım, granmama!”

“Tutarsın yavrum, tutarsın.”

“Bekleyin bakalım, kız tarafı razı olacak mı?” dedi Garo.

Yeramik başka zaman bu lafı büyük bir hakaret sayar, herhangi bir ailenin kendi tekliflerini şeref saymamasını kabul edemezdi. Oysa bugün, bu fikir yüreğine soğuk sular serpiti. Telaşla:

“Tabii, o da var,” dedi.

Garo farkına varmadan bir can simidi atmıştı.

Güneş sokaktan sessiz sedasız çekiliyordu.

Uzakta, caddenin uğultusu artıyordu.

ÜÇÜNCÜ KISIM

- 1 -

Rakı şişesinin dibindeki artık hiçbir etki yapmadı. Buzdolabında yenisini aradı. Yoktu.

Açık pencereye rağmen, odaya hafif bir pırzola kokusu sinmişti.

Ali durmadan sigara yakıp söndürüyor, ufak odanın bir duvarından öbürüne gidip geliyordu. Gömleği ve pantolonu üzerinde kurumuştı. Üzerindeki lekeler şimdi daha çok göze batıyordu. Nöbetler içinde yanan başını, yüzünü iki defa ıslatmıştı.

İlk anların harareti geçtikten sonra, gerçek bütün çıplaklığıyla karşısına dikilmişti: bıçak, kopuk düğmeler, içki kadehleri, Hürşit...

Dükkânın kilitli kapısı, odası, hiçbir şey, gittikçe daha ciddi, daha derin, daha akli olarak büyüyen korkusunu gideremedi. Dakikadan dakikaya, saatten saate, zihninde şu düşünce yer ediyordu: yapacağı tek şey kaçmaktı. Gerçek anlaşılana kadar memlekete varmış olurdu. Anasından paralarını alır, başka yere giderdi. Uzaklara. Doğuya. Yahut güneye. Veya Suriye'ye. Tabii, Suriye'ye. Kurtuluş... Nusaybinli kaçakçı Ökkeş'i hatırladı. Naylon gömlek satmıştı kendisine. Ordudan tanırdu onu. Ali'yi hem gizler, hem de kaçırırdı. Şüphesiz. Eğer paran varsa, ne imkânsızdı ki?

Bu güvenlik duygusu bir an için canlanmasını sağladı. Bir kuvvet ve enerji akımı zaafını örttü. Vücudu daha şid-

detle yandı. Had safhada, dayanılmaz bir arzu. Gülgün'ü tecavüz etmeden bıçakladığına yerindi. Yıllarca kovaladığı kuşu avucunda tutmuş, fakat elinden kaçırmıştı.

Bomboş evde yapabileceklerini hayalinde yaşadı. Kanın basıncı ıstırap vericiydi. Boynundaki, yüzündeki damarlar çatlayacak kadar şişti. Zihnini acayip fikirler sardı. Gülgün sahiden ölmüş müydü? Bütün bu olanların şaka olduğuna, Gülgün'ün alaycı gülümsemesiyle kendisini karşılayacağına, omuzlarını silkip sırtını çevireceğine dair bir his vardı içinde.

Bu gülümsemeye, bu jestlere o derece alıştı, uzun zaman hayatında o kadar büyük bir yer tutmuşlardı ki şimdi adeta maddi bir varlık halini alıyorlardı. Gülgün'ün yüzü barizleşiyordu. Bıçakla deforme etmediği o yüz. Ağzı açık ve acıdan çarpılmış, gözleri açık, dudaklarının etrafında kan benekleri, yanaklarından aşağı yaş izleri. Portre netleşti. Endişesinin dayanılmaz olduğu bir an geldi. Nefes almak imkânsızlaşıyordu.

Son sigarasını ayağıyla çiğnedi, titreşimle ellerle gömleğini değiştirdi, sokaktaki insanların kendisini linç etmek veya bağlamak için üzerine saldıracağı hissine kapılmasına rağmen dışarı fırladı.

Karşısına ilk çıkan, beş kişilik bir Yahudi grubu oldu. Yüzüne bakmadan, aralarında neşeyle konuşarak uzaklaştılar. Ali biraz güvenlik ve Yahudilere karşı ilk defa sempati hissetti. Elini cebine soktu, sövdü; sigarası yoktu. Sadece öğleyin dükkânı kapatana kadar birikmiş hasılat, anahtarlar ve kibrit vardı. Parayla teması bankadaki hesabı hatırlattı, iki bin kadar bir şey. Acıdı paraya, fakat yapacak hiçbir şey yoktu, ertesi günü bekleyemezdi. Buradan gitmek gerekti. Sabah olmadan. Trene atlamak, Anadolu'ya

giden herhangi bir trene. Posta olsun, marşandiz olsun. Hepsi durmazdı Bostancı istasyonunda. Onun çaresi vardı. Banliyö ile Pendik'e gidip oradan binmek. Biletli yahut biletsiz. İçerde ceza ödeyecek kadar para vardı cebinde.

Bağdat Caddesi'nin pazar akşamı gürültüsü ve hareketi canlandırdı Ali'yi. Gelen geçene gerçeği haykırmak imkânı olsa... Bunca insan, binlerce insan, önemsiz insanlar, önemsiz bir hayatta yuvarlanıp gidiyorlardı. Bunca insan, binlerce insan, kendisinden dehşet duyabilirlerdi. Bilselerdi eğer! Bilmelerini istiyordu. Kendisinden kaçmalarını istiyordu.

Gurur gibi bir şey duydu. Bir hafifleme. Kemeraltı'ndaki evlerden çıkarken duyduğu gibi. Bir kuvvet, kudret, önemlilik hissi. Hayatında büyük, pek büyük bir iş görmüştü işte. Sıvaslı Kara Ali'ye yakışır bir iş.

Bütün bakkallar, dükkânlar kapalıydı. Her kepengin önünde biraz daha sinirlendi. İster istemez Caddebostan gazinosuna kadar uzandı, köşedeki tütüncüden sigara aldı –dört paket birden. Fakat keyfi yine kaçmıştı. Plaj ve gazinonun yolları yine kalabalıktan geçilmiyordu. Bunca neşeli insan vardı. Şamata ediyorlardı. Kendisine dikkat eden bile yoktu. Kimse kendisiyle ilgilenmiyor, kimse kendisine bakmıyordu. Oysa, hepsinden daha önemli birisiydi. Hem şu şortlu kızlardan daha kaçını kesebilirdi. O kızlar varlığından haberdar bile değillerdi. Şayet onlara laf atsa, mutlaka Gülgün'ün yaptığı gibi küçümsemeyle süzeceklerdi.

Hayır, yaptığına pişman değildi. Yalnız, Gülgün'ü görmek istiyordu. Halini görmek istiyordu. Öldüğünü tespit etmek.

Adımlarının gayriihiyarı oraya gittiğini, ancak Osman Beygilin sokağının köşesine varınca fark etti. Panik halin-

de kaçtı, plaja dönüp kalabalığa karıştı. Kendini yeniden güvende hissetti. Fakat aklı oradaydı, her zamanki gibi تنها, sakin, sessiz o sokakta, tertemiz asfaltta, için için nefret ettiği ve bunca kanın lekeleyemediği o vücutta.

Bununla birlikte bu tenhalık ve sessizlik süpriz olmuştu. Osman Bey'in villasının önünde, birikmiş kalabalık, polis kordonu, bağrıışmalar, dehşet, telaş beklediğini şimdi anlıyordu. Oysa sokak olsun, binalar olsun, öyle bir sükûta gömülüydü ki uzaktaki uğultu bile onu boza-mıyordu.

Arkadaşlarıyla birlikte iskeleden o tarafa doğru gelen Erol'u görünce, sokağın halini doğal buldu. Demek henüz eve dönen olmamıştı. Sandviççinin önünde biriken kalabalığı siper ederek Erol'u izledi. Yanlarında kız yoktu. Oysa sandalda kız görmüştü. Altı oğlandılar. Hepsini tanırdı. Grup ayaküstü bir konuşmadan sonra gazinoya girince ferahladı.

Birdenbire birkaç hemşerisiyle kol kola Hurşit'i görünce telaşla oradan ayrıldı. Köyden uzaklaşmalıydı. Ama yapamıyordu. Yaptığı işi görmek istiyordu. Ne olursa olsun, bir kere görmek.

Bu defa kararlı adımlarla girdi sokağa. Çatlayacakmış gibi çarpan kalbine, yine titreyen dizlerine, vücudunu perişan eden dermansızlığa kulak asmadı.

Gün ışığı sönmeye başlamıştı. Pencereler ağır ağır kararıyordu. Bakışını yıldırım hızıyla villanın cephesine çevirip çılginca bir heyecana kapıldı. Geniş çıplak camlardan bir tek şey gördü: aydınlık bir duvar fonu üzerinde kristal avizeyi.

Geçti. Gülgün'un, kanlar içinde kalkıp, olanları anlatmak üzere karakola gittiğini düşündü.

Sokaktan kaçmak için farkına varmadan adımlarını hızlandırdı ve Yeranik'in bahçe kapısının dibindeki telaş dikkatini çekmedi.

Misafirler yolcuydu.

Yeranik konukseverliğin bütün gereklerini yerine getirmiş, gece kalmaları için ısrar etmiş, şimdi iç rahatlığıyla geçiriyordu.

Garo, biraz serin deniz havası soluyarak terini kurutmak için sabırsızlandığı halde neşeli değildi. Bugün de bitmişti. Anası, her pazar akşamı "Bu hafta da geçti," derdi. Farkına varmadan aklından anasının sözünü tekrarladı. Gün bitmişti, fakat şimdi soluk soluğa bir yarış başlıyordu. İstanbullunun dönüş işkencesi. Pazar günü kır gezintisinin veya eş dost ziyaretinin bütün zevkini kaçırın işkence.

Kadıköy üzerinden gideceklerine Bostancı hattını seçmişlerdi. Tramvaya veya dolmuşa koşmak, vapura yetişmek, Büyükkada iskelesinin kâbusu andıran itişme kakışmasında tekrar vapura hücum, bir saat ayakta yolculuk, paçavraya dönerek, uykudan yıkılarak Kınalı'ya varmak... Tarifede yirmi otuz yazılıydı. Fakat vapurun dokuzdan önce varması mümkün değildi. Artık ne yemek için iştah kalırdı, ne gezmek, ne de konuşmak için. Hele iki buçuk saatlik yol boyunca Cina'nın şımarıklıklarına tahammül ettikten sonra. Zavallı yaya da bütün gün "çocukların" dönüp, kendisine havadisler getirmelerini, olup biteni anlatmalarını beklemiştir.

Hilda, Yeranik'e saatlerce anlatıp duran Hilda değildir artık. Cina'yı soyunduracak, kendisi soyunacak, üstüne titredığı elbiseleri yerleştirecek, Cina'ya yemeğini yedirecek, saçlarını fırçalayacak, bağlayacak, yatıracak. Sonra sıra

kendisine gelecek. Daracık kunduraların içinde saatlerce işkence gören ayaklarını ovacak, inleyecek, ertesi gün için bigudiler saracak, suratını o berbat kokulu kremlerle sıvayacak, uyumadan önce alışıldık okumalarına koyulacak: Elle'in, Confidences'ın, Match'ın, Ici-Paris'nin bütün yıldız falları, "gönül postası", modern falcıların kehanetleri, talih ve kader hikâyeleri, prenseslerin nişanı, kralların düğünü, lordların, düklerin, yıldızların aşk maceraları, boşanmaları, tuvaletleri...

Garo boğulmak üzere olan bir kazazede gibi ani bir iç hareket yaptı, sarsıldı, beynini kemiren bu filmi silkip attı, ahbabları düşündü, poker masasını, sinirli gülüşleri, alkolle, para hırsıyla kasılan yüzlerdeki keskin, yorgun çizgileri.

Canlandı. Erenköy-Bostancı-Büyükada-Kınalı yolu gözünde önemini yitirdi, peşinen duyduğu yorgunluk bir anda yok oldu. Kulaklarını Hilda'nın her günkü dırdırına kapatıp, iskeleden doğruca kumara gitmeyi aklına koymuştu bile. Neşeyle seslendi.

"İyi geceler, teyze."

Öpüşme sesleri duyuldu. Fakat, doğal olarak öpüşmeleri hemen hareket izlemedi. Kapı dibi konuşmaları başladı. Bir ayakları sokakta, bir ayakları bahçede. Yeranik alçak sesle son talimatını tekrarladı:

"Bizim beğendiğimizi, istediğimizi belli etmeyin sakın."

"Deli misin sen? Belli eder miyim hiç?"

"Ha! Şöyle, kayıtsız davran."

"Tabii. Hadi *au revoir*."*

"Hatta, sen bu akşam konuşma Govlianos'un karısıyla. Koşup geldiler demesin. Bırak o gelsin sana."

* *au revoir*: Fr. Görüşmek üzere, güle güle.

“Zaten bu akşam görebileceğimizi sanmıyorum. Kim bilir kaçta döner o. Hadi *au revoir*.”

“Sonra, ‘Kız nasıldı, beğendiniz mi?’ diye sorarsa, evet pek beğendik deme sakın...”

“Aman anne, çocuk muyum ben? İyi geceler, teyze.”

“*Au revoir*, granmama.”

Garo sokağın ortasına ilerlemiş, Cina’nın elinden tutmuş, sabırla Hilda’yı bekliyordu.

Yeranik ayağını bahçe kapısından dışarı atıp tembih etti:

“Tramvaya binip inerken dikkat edin. Pazar akşamı bu. Vapurlara girip çıkarken, Büyükkada’daki hücumda denize dökerler sizi.”

“İyi geceler, iyi geceler...”

“Hadi güle güle.”

“İyi geceler Krikorcuk.”

Sesi kısılan Krikor mırıldandı.

“İyi geceler.”

“Kendine iyi bak, çabuk geçsin.”

Krikor gülümsemeye gayret etti.

Üçü omuz omuza, zaman zaman dönüp el sallayan misafirlerin ardından uzun uzun baktılar. Cina dört adımda bir bağırıyordu:

“*Au revoir* granmama!”

Yeranik Hilda’yı gururla seyretti. İç çekti. Krikor bahçeye dönmüştü. Yeranik onu izledi. Pupul gelip geçenleri seyretmek için bir süre daha kapının önünde durdu.

“Gidip soyunmalı. Bu sıcakta böyle giyinik, uzun topuklu ayakkabılarla...”

Pupul içeri girip demir kapıyı örttü.

“Soyunmalı,” diye onayladı.

Fakat, yukarı çıkacağına, kendisi de Yeranik'le Krikor'un karşısına çöktü.

Bir sessizlik oldu. Mutfakta, Madam Verjin akşam yemeğini hazırlıyordu.

"Kaçta gidecek bu?"

"Yedi buçukta çıkmalı ki yetişsin. Süreyya'ya gidecekmiş."

Yine sustular.

"Ben kaynana yanına gelin vereceklerini sanmıyorum."

Pupul'un bu tepeden inme sözü kimseyi şaşırtmadı, çünkü üçünün de düşünceleri aynı yönde geliyordu.

"Ben de şüpheliyim," dedi Yeranik.

"Küçük kız, bebek gibi kız, zengin evladı... Lüks içinde büyümüş... Yediği giydiği Avrupa'dan..."

Pupul her bir cümlesinin Krikor'a yeni bir darbe vurduğunun farkında mıydı?

Yeranik fazla dinlemedi. Oflaya puflaya kalktı.

"Hadi Krikor, yukarı çık artık, pijamanı giy, kazağını giy, nezlen azmasın. Sana bir ıhlamur kaynatayım."

Sesinde özel bir şefkat vardı. Krikor'un sesi de yumuşaktı.

"Yatacağım zaman."

"Yemek yiyecek misiniz?"

"Evet."

"Ben aç değilim," dedi Pupul. "Öğleyin çok yedim, akşamüstü de Garo'nun getirdiği pastalardan yedim."

"Ben de aç değilim. O zaman ben Krikor'un yemeğini koyayım, erkenden yatsın bu gece. O pasta yemedi."

Sıcaktan çok, anasının tavrı gevşetti Krikor'u. Ayrılığın hüznünü duydu. Burnunu çekti.

"Gidip azıcık uzanayım," dedi.

“Yemek hazır olunca seni çağırırım.”

Yeranik, oğlunun ay gibi parlak kafasını, kamburlaşan omuzlarını hülyalı gözlerle seyretti. Krikor köşkün karanlık avlusunda kayboldu.